

Dominicusgemeente Amsterdam, 7 januari 2007

Levenslange reizen

Het is een oerbeeld van alle tijden religies, culturen: het beeld van de weg van de mens als spiegelbeeld van het leven. De weg van hopen en vrezen, de weg van vallen en opstaan, de weg van gebed en verwachting - de levensweg van *the family of man*. Het oude Israël, dat volk Gods onderweg dat ons het Oude of Eerste Testament naliet, kon ook alleen maar door middel van dát beeld vertellen over zichzelf, zijn glorie en zijn misère. Het deed dat op dieptepunten van zijn bestaan, in de ballingschap, en daarna, de tempel nog maar half herbouwd, en minder dan de helft zo mooi als die van vroeger, de muren van Jeruzalem nog in puin. Het vertelde zijn verhaal over de weg van verwachting met behulp van oude stamverhalen, feit en fictie door elkaar, niet zonder ironie, en met de humor van wie geleerd heeft te overleven.

Zo ontstond in het boek Genesis, Het begin, de cyclus van verhalen over Abraham, Isaäk en Jakob. Uit de contouren van die verhalen doemt meer en meer een zelfportret op, van die gemeente toen en die van nu en steeds: van mensen onderweg. 'We lijken Jakob wel'. Akkoord, maar dan ook Esau!

Catechese, leerhuis, het lag hem, Esau, niet. In de tent bij vader Isaäk en dan maar luisteren, terwijl buiten het ene hert na het andere voorbijschoot - niks voor hem. Jagen, uren in de bush bush, thuiskomen met een paar mooie beesten in zijn wildtas, die al even harig aanvoelde als hijzelf. Dát was leven. Het enige dat hij nog wél onthouden had van al die lessen en verhalen over zijn voorouders, dat waren de naamlijsten die hij had moeten leren, van Adam tot grootvader Abraham: Adam, Set, Enos, Metusalem, enzovoort (ze staan in Genesis 5). Al die namen eindigden met dat refrein: 'En hij leefde nog zoveel jaren *en hij stierf*'. 'En hij stierf, en hij stierf', vader Isaäk sprak het zo plechtig uit in het Hebreeuws: *wajjamot wajjamot*. Dát dreunde na. En dat begreep hij. Zo ging het ook in de natuur, als hij er rondstruinde met boemerang, knuppel, pijl en boog! Pats - weer een haas, hert, duif, struisvogel! Dood. 'En hij stierf.' Dood gaan we allemaal.

En toen was er ooit die scène. Jakob met zijn soep, en hij, ruige Esau met zijn rode haren, doodmoe van het jagen. 'Hé, broertje, laat mij slokken van dat rode, dat rode daar!'. Goed, broer, maar dan ik jouw eerstgeboorterecht! Esau's antwoord is onthutsend, beangstigend bijna. Zo wáár, maar ook zo uitzichtsloos: 'Ach, doodgaan doe ik toch, wat moet ik met dat eerstgeboorterecht?'. *En hij stierf...*

De verteller eindigt even sober als veelzeggend: 'Zo verachtte Esau het eerstgeboorterecht'. En Jakob dan? Die overziet totaal niet waar hij eigenlijk de hand op weet te leggen, maar hij pakt het. Hij pakt zijn broer (dat deed hij al in de moederschoot, de hielelichter) en hij pakt hét, dwars tegen dat zinnetje dat ook hij geleerd had in. 'En hij stierf' - zeker weten, maar ik wil dat eerstgeboorterecht. Dat wil zeggen: Jakob wil toekomst, al heeft hij nog geen idee hoeveel bochten hij op de weg daarheen zal moeten nemen.

Daarmee heeft het oude Israël zijn eigen geschiedenis verteld. Een minderheidsgeschiedenis, dwars tegen alle vanzelfsprekendheden in. Bepaald niet altijd een fraaie geschiedenis. Wel een bijzondere, onstuitbaar gericht op de toekomst, altijd maar weer. Een geschiedenis van de jongste tegen wie de oudste het moet afleggen. Een geschiedenis van de kleinste (wel zo klein als David) die het toch redt tegenover de grootste (zo reusachtig als Goliath). Een geschiedenis van verlangen dat je niet kunt laten: naar een beetje gerechtigheid ooit, hier en nu, zonder marteling en moord. Psalmzangers en profeten noemen dat in hun geloofsgedichten 'messiaanse' verwachting. Een gehoopte, weerbarstige toekomst, die de waan van de dag overstijgt, het gebrul van de machten overleeft. Vraag alleen niet hoe...

Lees dáárvóór de verhalen over Jakob, die hier zeven zondagen lang opgehaald zullen

worden. Jakob, de man van wie de vertellers zeggen dat hij een type was dat graag in eigen tent zat na te denken (misschien wel over 'het hogere'...). Afgelopen! Hij zal vanaf dat moment dat hij het eerstgeboorterecht aan Esau ontfutseld heeft, rusteloos de ene na de andere zwerftocht moeten ondernemen. O ironie: ver van zijn tent! Op de vlucht voor zijn broer, naar het hoge Noorden. Daar, door liefde voor Rachel verblind, bedrogen door oom Laban en daardoor jaren en jaren v er van het land van belofte. En ten slotte, na de verzoening met Esau, eindelijk, toch weer v er weg, afgedaald naar het diepe Zuiden (Egypte), gedreven door hongersnood. (Alweer zo'n ironie: de 'huiselijke' soepbereider heeft niets meer te eten.) Lange wegen, omzwerfing na omzwerfing, en niets van al die hoge bedenksels in de eigen tent in het eigen beloofde land. Dat is Jakob, met eerstgeboorterecht en al. Wat levert het hem nu eigenlijk op?

Gehoopte toekomst, door de schijn van het tegendeel heen. Dat levert het hem op. En die is niet te koop, die valt aan niets en niemand te ontfutselen, niet te grijpen, niet te manipuleren. Heel die lange zwerftocht van aartsvader Jakob heeft hem dat bijgebracht, als een slingerweggetje over de berg van loutering. Ooit koos hij voor de toekomst, toen met Esau. Dat was goed. Dat gegraai ernaar, dat was niet goed. Onderweg is dat besef gegroeid, langs al de markeringspunten waar wij hier de komende zondagen bij zullen stilstaan.

Het laatste markeringspunt brengt ons weer terug bij de lezing van vandaag. Jakob sterft in Egypte. 'En hij stierf', hij ook! Al zijn zonen, onderkoning Jozef voorop, Egyptische hovelingen in het gevolg, trekken op naar Kanaän om hun vader bij te zetten in het enige stukje beloofde land dat sinds Abraham in hun bezit was. 'Goed wijd land', zingen wij hier vaak. Jawel, zeven vierkante meter. En daarna weer terug naar het broodhuis Egypte, dat slavenhuis zal worden. Dat is het verhaal van Jakob. Voor wie het herkent, is het allang je eigen verhaal geworden. Over alle wegen in je bestaan, de ene bocht van vertwijfeling na de andere, als louteringsweg van verwachting. Aan het einde is er dat prachtige beeld: Je w rdt gedragen - niet alleen naar die paar vierkante meter, maar ook daar door heen en over heen.

Moge het zo zijn!

Niek Schuman